

УДК 2-23

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.36.8>

«СІМ ТРУБ» КНИГИ «АПОКАЛІПСИС» В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АНДРІЯ КЕСАРІЙСЬКОГО

Богдан Куриляк

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
факультет філософії та суспільствознавства,
кафедра богослов'я та релігієзнавства
вул. Пирогова, 9, 02000, м. Київ, Україна*

Стаття присвячена аналізу інтерпретації уривку «Сім Труб» (Об. 8:6-9:21; 11:15-19), що здійснена східним теологом Андрієм Кесарійським. Звернено увагу на важливість коментаря у східній традиції та його значний вплив на позитивне прийняття Об'явлення як канонічної новозавітної книги. Висвітлено специфіку тлумачення семи труб з точки зору східного богослов'я. Встановлено, що Андрій використовував символічний та алегоричний методи інтерпретації. Висвітлено позитивний аспект символічного підходу до тлумачення книги Апокаліпсис та негативні наслідки надмірної алегоризації біблійних образів. Досліджено герменевтичні принципи трактування біблійної апокаліптики Андрія Кесарійського та його погляд на виконання пророцтв. З'ясовано, що загалом видіння «Сім Труб» православний екзегет інтерпретує в контексті Божого суду та відносить виконання цього пророцтва до останнього часу. Проте Андрій Кесарійський не приймає трактування, згідно з яким видіння «Сім Труб» описує вічні муки в пеклі. Неодноразово православний теолог приводить інші тлумачення свого часу і висловлює свою думку щодо них, іноді приводячи контраргументи. Визначено, що різноманітні символи з видіння «Сім Труб» Андрій Кесарійський тлумачить у контексті практичного християнського життя. Щоб уникнути впливу демонів та страшних судів Господа, православний теолог закликає до праведного життя та покаяння від гріхів. Встановлено, що Андрій Кесарійський сприймає суд Божий у позитивному ключі та розглядає його в контексті великого доготерпіння до грішних людей. Всяке покарання потрібно сприймати з подякою та прославленням Трьох Осіб Божества. Звернено увагу на важливість текстів Старого Завіту у разі інтерпретації книги Об'явлення. Автор статті обґрунтовує історичне розуміння книги Одкровення і наводить розуміння семи труб сучасними екзегетами. Перспективним для майбутнього продовження дослідження видається вивчення зв'язку між тлумаченням уривку «Сім Труб» та інтерпретацій інших коментаторів часів Андрія Кесарійського.

Ключові слова: Апокаліпсис, Сім Труб, Книга Об'явлення, Андрій Кесарійський, герменевтика, пророцтво.

Постановка проблеми. Книга Об'явлення є незвичайною книгою в корпусі новозавітних книг, оскільки містить апокаліптичні видіння та пророцтва. Вона написана наприкінці I століття улюбленим учнем Ісуса Христа – Апостолом Іоанном¹. З того часу появились різноманітні тлумачення та коментарі християнських мислителів і ця цікавість до пророцтв не згасала протягом усієї історії церкви. Як і в кожній книзі, в Апокаліпсисі є простіші для розуміння уривки, а є складні, над якими постійно ведуться богословські дискусії. Одним із важкозрозумілих текстів є «Сім Труб» (Об. 8:6-9:21; 11:15-19), який, за словами дослідника Ранко Стефановича, є «найбільш важким уривком у книзі Одкровення і в усьому Новому Завіті» [5, с. 259].

¹ Про авторство книги Об'явлення, див.: [11, с. 700–705].

Важливе місце серед коментарів, в яких були спроби осмислити видіння «Сім Труб», займає праця Андрія Кесарійського, яка була написана наприкінці VI століття або на початку VII століття. Як зазначає Євгенія Константину, «робота Андрія не лише стала стандартним грецьким патристичним коментарем і суттєво вплинула майже на всі наступні східнохристиянські коментарі, але безпосередньо призвела до остаточного прийняття Об'явлення в новозавітний канон православної церкви» [7, с. 3]. Відповідно, складність уривку «Сім Труб» та важливість коментаря Андрія Кесарійського для східної традиції актуалізує аналіз тлумачення Апокаліпсису архієпископа Кесарії.

Аналіз останніх досліджень. Хоча коментар Андрія Кесарійського є дуже важливим у східній інтерпретації, натепер існує небагато досліджень його праці. В 2011 році Хуан Ернандес опублікував статтю в авторитетному науковому журналі “Journal of Biblical Literature” під назвою «Актуальність Андрія Кесарійського для текстової критики Нового Завіту» [10]. В ній автор аналізує методологію архієпископа щодо текстологічних розбіжностей книги Об'явлення та розкриває принципи, якими він керувався у виборі найточніших рукописів. У тому ж році були опубліковані два переклади коментаря Андрія Кесарійського з грецької мови на англійську. Перший переклад звершив Вільям Вейнріч, розмістивши його в одній книзі разом з близьким по духу коментарем Ікуменія [12]. У вступі автор коротко описує характеристики коментаря та надає історично-біографічну інформацію про Андрія Кесарійського. Інше видання коментаря англійською мовою було опубліковане у видавництві “Catholic University of America Press” Євгенією Константину [7]. Євгенія Константину також опублікувала монографію в 2014 році на основі своєї докторської дисертації «Керівництво для благословенного кінця: Андрій Кесарійський та його коментар Апокаліпсису в древній Церкві» [8]. В ній Євгенія висвітлює важливість коментаря Андрія Кесарійського для канонічного визнання книги Об'явлення на сході, порівнює його з іншими трактуваннями того часу та розкриває богослов'я та екзегетичні методи. В 2019 році Гаррік Аллен у журналі “The Journal of Theological Studies” опублікував статтю «Паратексти та історія рецепції Апокаліпсису», в якій розглядає вплив паратекстів на біблійні дослідження та історію прийняття книги Одкровення [6].

Виокремлення не розв'язаної раніше проблеми. Варто зазначити, що згадані дослідники коментаря Апокаліпсису, здійсненого Андрієм Кесарійським, зосереджують свою увагу на історичному фоні, канонічному визнанні та текстологічних особливостях. Хоча в згаданих дослідженнях представлено богослов'я та екзегеза Андрія Кесарійського, проте немає детального аналізу його інтерпретаційних методів у разі тлумачення таких уривків, як «Сім Церков», «Сім Печаток», «Сім Труб» та «Сім Язв». Тому відсутність критичного богословського аналізу окремих уривків та екзегетичних принципів коментаря Андрія Кесарійського зумовлює необхідність їхнього вивчення. Через те ми розкриємо характерні риси інтерпретації уривку «Сім Труб» Одкровення, а також проаналізуємо герменевтичні принципи тлумачення архієпископа Кесарії.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз інтерпретації біблійного уривку «Сім Труб» (Об. 8:6-9:21; 11:15-19) Андрія Кесарійського. Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: а) висвітлити трактування уривку «Сім Труб» книги Апокаліпсису екзегета Андрія Кесарійського; б) проаналізувати герменевтичні принципи коментатора; в) дослідити теологічні ідеї східного богослова.

Виклад основного матеріалу. *Труба першого Ангела (Об. 8:7).* Андрій Кесарійський наводить інтерпретацію першої труби, згідно з якою вона символізує страждання нечестивих у гесні огняній [7, с. 115]. Проте православний богослов вважає таке тлумачення не зовсім точним і приводить два заперечення. А. Кесарійський стверджує, що після

остаточного суду не тільки «третя частина» грішників буде мучитись, але дуже багато, тому що їхня дорога названа широкою (Мт. 7:13) [7, с. 115]. Друге його заперечення полягає в тому, що він відносить час виконання першої труби до останнього часу, перед приходом Ісуса Христа.

На наш погляд, перше заперечення є ґрунтовним і відповідає біблійному вченню про покарання грішників². У книзі Об'явлення про страту всіх грішників згадано в 20 розділі, де яскраво зображена їхня остаточна доля: «і дало море мертвих, що в ньому, і смерть і ад дали мертвих, що в них, і суджено їх згідно з їхніми вчинками. Смерть же та ад були вкинені в озеро огняне. Це друга смерть, озеро огняне. А хто не знайшовся, написаний в книзі життя, той укинений буде в озеро огняне...» (Об. 20:13-15). Відповідно, «третя частина» – це символ часткового і тимчасового суду, який Бог посилає до кінця часу, коли люди ще мають можливість покаятись. Як стверджує сучасний православний богослов Іаннуарій Івлів, це «образи, які покликані унаочнити суд Божий над невірним світом, а точніше – кара в очікуванні його покаяння» [2, с. 127]. Щодо другого заперечення Андрія Кесарійського, то варто зазначити, що в біблійному тексті є натяки на те, що видіння «Сім Труб» охоплює весь період історії християнства, а не тільки останній час. Ранко Стефанович аргументує цю тезу, детально аналізуючи вступ до видіння (Об. 8:1-6), та показує, що «ця ввідна сцена побудована на основі особливого служіння в юдейському храмі: щоденного жертвоприношення» [5, с. 264]. Він зазначає, що «коли священник виходив благословити народ, сім священників сурмили трубами, сповіщаючи про кінець церемонії щоденного жертвоприношення» [5, с. 264]. Пов'язуючи цю сцену із жертвою Ісуса Христа, можна дійти висновку, що сцени семи труб починаються після Голгофи та тривають до Другого приходу Ісуса Христа.

Такий символ, як град, Андрій Кесарійський трактує як вказівку на небесне походження покарань [7, с. 115]. Кров та вогонь православний богослов вважає символами війн та конфліктів між народами, які будуть супроводжуватись пожарами і приведуть до загибелі третини живих істот та рослинного світу. Для підтвердження свого погляду Кесарійський цитує книгу пророка Йоїля, де записане пророцтво про дим, град і вогонь (Йоїль 2:30,31) [7, с. 115]. На нашу думку, використання Андрієм Кесарійським текстів Старого Завіту для тлумачення книги Об'явлення є доречним і важливим інтерпретаційним методом. Він дозволяє правильно зрозуміти апокаліптичні символи, оскільки книга Об'явлення сильно пов'язана з пророчими єврейськими текстами. Однак при цьому потрібно бути акуратним і знаходити ті вірші, які дійсно могли бути основою образів, використаних Апостолом Іваном. З прикрістю констатуємо, що такі вірші, як Вихід 9:23-25 та Єз. 38:22, де представлено кров, вогонь та град як знаряддя Божого гніву, не згадуються Андрієм Кесарійським. Ці вірші відкривають, що ці природні явища – це «Божі засоби втручання і звершення суду над тими народами, які гнобили Його народ» [5, с. 271].

Труба другого Ангела (Об. 8:8,9). Андрій Кесарійський наводить точку зору, згідно з якою друга труба символізує вічне покарання грішників, коли море «буде горіти очищаючим вогнем із всіма, хто живе в ньому» [7, с. 116]. Хоча православний теолог прямо не заперечує таку інтерпретацію, він вбачає в ній певне протиріччя, яке він вирішує за допомогою поєднання символічного і буквального методів інтерпретації. Андрій Кесарійський тлумачить море буквально і водночас вважає його метафорою теперішнього людського життя [7, с. 116]. Велику гору представник східного богослов'я трактує як символ диявола, якому буде дана влада знищити «третю частину островів, кораблів і їх мешканців» [7, с. 116]. Також, крім фізичної шкоди, диявол надихає богозневажати Трійцю грішними справами, що приводить до духовної смерті [7, с. 116].

² Про Божий Суд над грішниками в кінці часу дивіться дослідження Едварда Фаджа [9].

Варто зазначити, що у разі тлумачення другої труби Андрій Кесарійський не враховує біблійний контекст таких образів, як море і гора. Гора – це символ царства та імперії³ і в книзі пророка Єремії відноситься до історичного Вавилону (Єр. 51:24, 25) [1, с. 231, 232]. Вкидання Вавилону в море – це суд над цим царством (Єр. 51:42, 63, 64) [5, с. 274]. Ростислав Волкославський стверджує, що «в дні Івана, в I столітті н.е., древній Вавилон втратив своє значення. Право називатися Вавилоном перейшло язичницькому Риму (1 Петр. 5:13) [1, с. 232]. Таким чином, «християни, які бачили в Римі новий Вавилон, легко могли розпізнати у символі палаючої гори в пророцтві другої труби повалення Римської імперії, ворога Божого народу» [5, с. 274].

Труба третього Ангела (Об. 8:10,11). Андрій Кесарійський знову згадує думку деяких дослідників, не називаючи їхні імена, згідно з якою гіркота, позначена полинню, вказує на страждання і вічні муки нечестивців у геєні огненній [7, с. 117]. Православний богослов погоджується з таким трактуванням, проте вбачає можливість віднести виконання третьої труби до «скорботи останніх днів» [7, с. 117]. Андрій Кесарійський допускає два імовірні тлумачення зірки. Вона може означати небесне походження суду або вказувати на диявола (І, с. 14:12) [7, с. 117].

Зауважимо, що падіння великої зірки дійсно має паралелі з уривком Іс. 14:12-15, в якому йдеться про падіння зірки-диявола від Божого престолу. Однак варто також звернути увагу на інші паралелі із біблійними текстами. Зокрема, «річки та водні джерела» (Об. 8:10) в контексті Єр. 2:13, а також Ів. 7:37, 38 означають вчення [5, с. 275, 276]. Ростислав Волкославський стверджує, що «з полином у старозавітних текстах порівнюється гріх ідолопоклонства: «щоб не був серед вас корінь, що вирощує їдь та полин» (П. Зак. 29:18). Таким чином, у тексті Об'явлення йдеться про змішування вчення Божого з оманною» [1, с. 234]. Відповідно, можна погодитись із висновком Едвіна Тіля, що третя труба символізує історичний період відступлення християнської церкви [13, с. 166–169].

Андрій Кесарійський додає, що суд Бога по Його великому довготерпінню направлений тільки на третину людей, щоб інші могли покаятись і повірити в загробну відплату [7, с. 117]. Далі православний екзегет закликає своїх адресатів до осудження самих себе і приймання покарання від Господа з подякою. Він розглядає себе і християн як духовно здорових, і закликає не давати «їжі геєні огненній», щоб зацарювати з Ісусом Христом [7, с. 118]. Закінчує богослов тлумачення третьої труби доксологією, направленою Трьом Особам Божества [7, с. 118].

Труба четвертого Ангела (Об. 8:12). Андрій Кесарійський тлумачить четверту трубу в контексті біблійного вірша Йоїля 2:10 і відносить до останнього часу [7, с. 119]. Православний екзегет звертає увагу на те, що третина небесних світил відноситься до «тривалості дня і ночі» [7, с. 119]. Відповідно, це означає неповну кару Бога, а тільки часткову, оскільки Господь продовжує закликати до покаяння [7, с. 119]. На нашу думку, Андрій Кесарійський правильно тлумачить поняття «третья частина» як символ часткового Господнього суду. В Біблії є різні позначення: четверта частина (Об. 6:8), а також «третья частина» (Об. 12:4). Використання поняття «третьої частини» в різних біблійних віршах (Єз. 5:12,13; Об. 16:19) вказує на те, що «третья частина» – це «частина, що належить царству сатани, над якою здійснюються суди Божі» [5, с. 271].

³ Наприклад, у книзі пророка Ісаї Юдея представлена як висока гора: «Слово, що його бачив Ісаї, син Амосів, про Юдею та про Єрусалим: І станеться на кінці днів, міцно поставлена буде гора дому Господнього на шпилі гір, і піднята буде вона понад згір'я, і полинуть до неї всі люди» (Іс. 2:1,2). Також у книзі Псалмів Господь говорить про Юдею, що Він «вибрав Собі плем'я Юдине, гору Сіон, що її полюбив!» (Пс. 78:68).

Труба п'ятого Ангела (Об. 9:1-12). Приступаючи до тлумачення п'ятої труби, Андрій Кесарійський згадує інтерпретацію Ікуменія, який вчив, що зірка символізує Божого Ангела, посланого для покарання грішників, які будуть мучитись п'ять місяців сильними стражданнями, а потім вічно, але муки будуть слабшими [7, с. 120, 121]. Архієпископ Кесарії погоджується, що зірка є символом Ангела Божого, який звільнить демонів для мук людей [7, с. 121]. Згідно з його інтерпретацією, дим символізує «морок, який передує злодіянням», а темрява сонця і повітря означає «духовну сліпоту людей» [7, с. 121]. Саранча, на думку архієпископа, вказує на духовну смерть тих, хто не отримає печатку Божу, а відрізок «п'ять місяців» (Об. 9:5) може означати короткий проміжок часу або «п'ятикратний період, відповідно до п'яти почуттів, через які гріх потрапляє в людей, або... визначений період часу, відомий тільки Богу» [7, с. 121].

Детальний опис характеристик саранчі Андрій Кесарійський тлумачить таким чином: «вінки, подібні на золото» – це символ перемоги демонів, коли люди впадають у спокусу; «волосся як волосся жіноче» – це любов до задоволень та блуду; «зуби були немов лев'ячі» – це метафора вбивства та отрути; «хвости, подібні до скорпіонових» – це результат гріха – смерть; «царь, ангол безодні Аваддон (Аполліон) – це сам диявол [7, с. 122, 123].

З інтерпретації видно, що Андрій Кесарійський тлумачить п'яту трубу за допомогою символічного та алегоричного методів. Оскільки книга Об'явлення написана в апокаліптичних образах, використання символічного методу є доречним. Проте алегоричний метод може привести до неправильного трактування символів книги Апокаліпсис. Зокрема, Ольга Нестерова пише, що «одна з головних особливостей методу алегоричної екзегези полягає в тому, що цей метод відкриває практично необмежені можливості для суб'єктивної і довільної інтерпретації текстів, до яких він застосовується» [4, с. 57]. На нашу думку, таким прикладом може бути інтерпретація «волосся жіночого» як любові до задоволень та блуду, оскільки контекст не підтримує таке розуміння. Характеристики саранчі – це скоріше за все опис війська, адже декілька разів військо порівнюється в Біблії із сараною (Суд. 7:12; Йойль 1:4-7, 2:2-11; Єр. 51:24,27) [1, с. 238].

Труба шостого Ангела (Об. 9:13-21). Андрій Кесарійський згадує точку зору, згідно з якою чотири зв'язані ангели є Михаїлом, Гавриїлом, Уріїлом і Рафаїлом, однак не погоджується з нею [7, с. 123]. На його думку, чотири ангели – це злі демони, які були обмежені у своїй діяльності завдяки першому приходу Ісуса Христа. Проте Бог дозволяє їх відпустити для пагубного впливу на людей, щоб випробувати віруючих та відсіяти половину [7, с. 123, 124]. Кесарійський екзегет коментує згадування річки Ефрат і вважає, що посланці диявола дійсно були зв'язані на цій території. Таке трактування він обґрунтовує іншими текстами Святого Письма,⁴ в яких демони були вкинуті у безодню, інші отримали право увійти у свиней, а ще інші в різні місця для зберігання на майбутні вічні муки [7, с. 124]. Проте Андрій Кесарійський допускає ще одне значення згадки річки Ефрат. Він стверджує, що можливо саме на тій території з'явиться антихрист [7, с. 124].

Коментар Андрія Кесарійського вказує на те, що тоді існували два погляди на природу чотирьох ангелів (Об. 9:14). Згідно з першим, це були хороші ангели, які стримують демонічні сили зла. Однак згідно з думкою архієпископа, це – злі ангели. Сучасний православний теолог Іаннурій Івлів стверджує, що «це не ті ангели, які були згадані в Об. 7:1 (ангели, що стояли на чотирьох кутах землі). Тут ідеться про певних демонічних істот, злісні сили яких по велінню Божому тепер вивільняються» [2, с. 135]. Проте, на нашу думку, сам текст не дає досить інформації, щоб точно визначити природу вісників.

⁴ Андрій Кесарійський цитує такі тексти: Лк. 8:31; Мт. 8:31; Мк. 5:13; Лк. 8:32, 33.

Андрій Кесарійський тлумачить коней як символ грішних людей, одержимих демонами. На його думку, вершники – це ті, хто керує ними [7, с. 124]. Далі православний богослов зазначає, що «панцери... огняні, і гіяцинтові, і сірчані» символізують «спустошливу діяльність лукавих духів» [7, с. 124]. У разі інтерпретації диму, сірки і вогню архієпископ допускає два можливі значення. Вони можуть символізувати гріхи або спустошення міст та жорстокі завойовницькі напади варварів, від яких «померла третя частина людей» [7, с. 125]. Хвости, які подібні до змій, символізують кінець роботи демонів – «гріх і смерть душі» [7, с. 125]. Андрій Кесарійський вважає, що ці тексти свідчать про всесвітній масштаб поширення гріха [7, с. 125]. Адже можна спостерігати збільшення різних лжевчень серед язичників і лицемірство серед віруючих. Він закликає своїх слухачів до вірності Богу і надіється, що вони не почують з уст Ісуса Христа слова, записані в Мт. 7:23 [7, с. 126]. Всім, хто має справжню віру у викупну смерть Сина Божого, православний теолог бажає отримати благословення Божого Царства (М. 25:34) [7, с. 126].

Труба сьомого Ангела (Об. 11:15-19). На думку Андрія Кесарійського, сьома труба свідчить про перемогу Господа, яку оспівують Божі Ангели. Оскільки прийшов час настання Царства Яхве, Бог достойний найбільшого прославлення [7, с. 135]. Архієпископ Кесарії зазначає, що язичники вважають християнське вчення «дивним» та реагують на нього негативно. Бог довгий час проявляв довготерпіння до них, однак наступив момент відплати за беззаконня [7, с. 135]. Кесарійський богослов вважає, що сьома труба описує останній Божий суд, коли всі люди – як праведники, так і грішники – отримають нагороду і покарання відповідно до їхніх вчинків [7, с. 135]. Перелік груп спасених, наданий Апостолом Іваном, «раби Божі, пророки і святі» (Об. 11:18), коментатор трактує у світлі притчі Ісуса Христа про сіяча. Вони представляють тих, хто належать до категорії доброї землі та приносять плід у сто, шістдесят і тридцять разів (Мт. 13:23) [7, с. 136]. Наступні класи викуплених «малі і великі» (Об. 11:18) дослідник інтерпретує двояко. На його думку, вони можуть вказувати або на «менших і вищих», або на грішників, які «принижені в майбутньому житті», і праведників [7, с. 136].

Варто зазначити, що сьома труба є останньою і дійсно вказує на остаточну перемогу Бога, оскільки сказано: «Перейшло панування над світом до Господа нашого та до Христа Його, і Він зацарює на вічні віки!» (Об. 11:15). Ранко Стефанович пише, що «сьома труба сповіщає про кінець всього і про виконання «таємниці Божої» (Об. 10:7) [5, с. 340]. Як зазначає Олександр Мень, «фінал завершується подячною піснею двадцяти чотирьох старців і ангелів» [3, с. 114].

Висновки та перспективи розвитку напрямку дослідження. Аналіз інтерпретації уривку «Сім Труб», здійсненої Андрієм Кесарійським, дозволяє зробити висновок, що автор дотримувався символічного, алегоричного та буквального методу тлумачення. Тоді як символічний метод притаманний для тлумачення метафор апокаліптичної літератури, алегоричний призводить до виникнення різноманітних інтерпретацій, які не знаходять підтвердження у самому тексті книги Об'явлення. Було встановлено, що східний екзегет вбачає виконання видіння семи труб у судах Бога над грішниками в кінці часу. Крім того, Андрій Кесарійський вважає, що певні події можуть бути пов'язані із виконанням пророцтва про антихриста.

Аналізуючи тлумачення Андрія Кесарійського, можна дійти висновку, що він неодноразово посилається на інші старозавітні та новозавітні вірші. При цьому іноді православний богослов не звертає уваги на інші важливі уривки, які проливають світло на апокаліптичні символи. Хоча інтерпретація Андрія Кесарійського має свої слабкі сторони, деякі її аспекти узгоджуються як із самим текстом, так і з контекстом книги Апокаліпсису

та всієї Біблії. Подальший розгляд зазначеної наукової проблематики вбачаємо у з'ясуванні зв'язку між тлумаченням уривку «Сім Труб», здійсненим Кесарійським та іншими коментаторами його часу; детальному аналізі зв'язку цього видіння із видінням «Сім Печаток» та «Сім Церков». Переконані, що це допоможе більш глибоко зрозуміти патристичну інтерпретацію Об'явлення, що сприятиме новому осмисленню Біблії.

Список використаної літератури

1. Волкославский Р. Тайны Апокалипсиса. Заокский : Источник жизни, 2008. 352 с.
2. Ивлиев И. И увидел я новое небо и новую землю. Комментарий к Апокалипсису. Москва : ББИ, 2015. 346 с.
3. Мень А. Читая Апокалипсис. Москва : Фонд имени Александра Меня, 2000. 261 с.
4. Нестерова О. Ориген о роли и месте толкователя Священного Писания: мудрый толкователь учитель учителей или ученик учеников? *Вестник ПСТГУ. Серия 3: Филология*. 2012. № 28. С. 57–73.
5. Стефанович Р. Комментарий на книгу Откровение. Заокский: Баланс, 2018. 592 с.
6. Allen G. Paratexts And The Reception History Of The Apocalypse. *The Journal of Theological Studies*. 2019. No. 70. P. 600–632.
7. Caesarea A. Commentary on the Apocalypse. Washington, D.C. : Catholic University of America Press, 2011. 270 с. (The fathers of the church: a new translation).
8. Constantinou E. Guiding to a Blessed End: Andrew of Caesarea and His Apocalypse Commentary in the Ancient Church. Washington, DC : Catholic University of America Press, 2014. 350 с.
9. Fudge E. The Fire That Consumes: A Biblical and Historical Study of the Doctrine of Final Punishment. 2011. 442 с.
10. Hernández J. The relevance of Andrew of Caesarea for New Testament textual criticism. *Journal of Biblical Literature*. 2011. No.130. P. 183–196.
11. Moo D. An Introduction to the New Testament / D. Moo, D. Carson. Grand Rapids, Michigan : Zondervan, 2009. 781 с.
12. Oecumenius. Greek Commentaries on Revelation / Oecumenius, A. Caesarea. Downers Grove, Illinois : IVP Academic, 2011. 212 p. (Ancient Christian Texts).
13. Thiele E. Outline Studies in Revelation. Berrien Springs, MI : Emmanuel Missionary College, 1949. 292 с.

“SEVEN TRUMPETS” OF THE BOOK “APOCALYPSE” IN THE INTERPRETATION OF ANDREW OF CAESAREA

Bohdan Kuryliak

*National Pedagogical Dragomanov University,
Faculty of Philosophy and Social Sciences,
Department of Theology and Religious Studies
Pirogova str., 9, 02000, Kyiv, Ukraine*

The article is devoted to the analysis of the interpretation of the passage “Seven Trumpets” (Rev. 8:6-9:21; 11:15-19), which was made by the eastern theologian Andrew of Caesarea. Attention is drawn to the importance of commentary in the eastern tradition and its significant impact on the positive acceptance of Revelation as the canonical book of the New Testament. The specifics of the interpretation of the seven trumpets from the point of view of eastern theology are highlighted. It is established that Andrew used a symbolic and allegorical method of interpretation. The positive aspect of the symbolic approach to the interpretation of the book Apocalypse and the negative consequences of excessive allegorization

of biblical images are highlighted. The hermeneutic principles of the interpretation of the biblical apocalyptic of Andrew of Caesarea and his view on the fulfilment of prophecies are studied. It has been found that, in general, the orthodox exegete interprets the vision of the Seven Trumpets in the context of God's judgment and attributes the fulfilment of this prophecy to the last days. However, Andrew of Caesarea does not accept the interpretation that the vision of the "Seven Trumpets" describes the eternal torment in hell. The orthodox theologian has repeatedly given other interpretations of his time and expressed his opinion on them, sometimes citing counterarguments. It is determined that Andrew of Caesarea interprets various symbols from the vision of the "Seven Trumpets" in the context of practical christian life. To avoid the influence of demons and the terrible judgments of the Lord, the orthodox theologian calls for a righteous life and repentance of sins. It is established that Andrew of Caesarea perceives the judgment of God in a positive light and considers it in the context of great long-suffering for sinful people. Every punishment must be received with gratitude and glorification of the Three Persons of Deity. Attention is drawn to the importance of the Old Testament texts in interpreting the Book of Revelation. The author of the article substantiates the historical understanding of the book of Revelation and gives an understanding of the seven trumpets by modern exegetes. Prospective for further research is the study of the relationship between the interpretation of the passage "Seven Trumpets" and the interpretations of other commentators of the time of Andrew of Caesarea.

Key words: Apocalypse, Seven Trumpets, Book of Revelation, Andrew of Caesarea, hermeneutics, prophecy.